

**БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В ЕПОХУ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ПОТРЯСІНЬ:
ТЕОРЕТИЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

**BANKING SYSTEM OF UKRAINE
IN AN ERA OF INTERNAL AND EXTERNAL CRISIS:
THEORETICAL, ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS**

JEL E58

Коваленко Вікторія Володимирівна
*д.е.н., професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

**ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

У статті досліджено процеси становлення й розвитку банківської системи України. Сформульовано ключові чинники, що перешкоджають ефективному функціонуванню банків, окреслено шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: *банківська система, капіталізація, ресурсний потенціал, стабільність, кредитування, проблемні активи.*

Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 №2121-III [1] визначено, що основними завданнями банків в механізмі фінансового посередництва є надання банківських послуг щодо акумуляції вільних коштів юридичних і фізичних осіб та спрямування цих коштів економічним суб'єктам, які їх потребують. Головна роль банків у економічній системі держави полягає у в кредитуванні економіки, тобто в наданні економічним суб'єктам додаткових фінансових ресурсів із метою здійснення їхньої основної діяльності.

У своєму розвитку банківська система України пройшла декілька етапів (табл. 1).

Аналіз сучасного стану розвитку банківської системи дає можливість виокремити наступні проблеми, що стримують її розвиток: банки все ще мають суттєві частки проблемних активів на балансі, що потребує системного рішення проблеми якості активів; банківська система не має фундаменту для сталого розвитку, має замалу базу заощаджень, кредитування призупинилось, джерела капіталу обмежені, ринок надзвичайно фрагментований, довіра до банківської системи знизилася; банківський нагляд не в змозі проводити

макропруденційний нагляд на необхідному рівні та виявляти ризики на ранній стадії; розвиток фінансової інфраструктури не відповідає потребам банківського сектору та економіки в цілому (рис. 1) [5, с. 293].

Таблиця 1

Еволюція становлення та розвитку банківської системи України

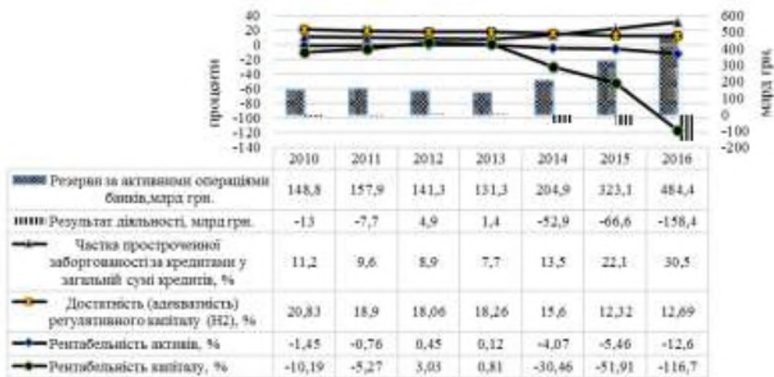
№ пор	Етап	Характеристика
1.	Становлення та трансформації (1991-1996 рр.)	Запровадження ринкових механізмів функціонування грошово-кредитного ринку, регулювання банківської діяльності та забезпечення трансформацію функцій банків до сучасних умов. Відбулися глибокі зміни в характері кредитних відносин, уведено нові методи кредитування, розрахунків, роботи з іноземною валютою, цінними паперами [2, с. 17-19].
2.	Якісне зростання та розвиток (1997-2007 рр.)	Трансформація економіки та її переведення на ринкові методи господарювання, подолання гіперінфляції. У 1999 р. прийнято Закон України «Про Національний банк України», в 2000 р. – новий Закон «Про банки і банківську діяльність». Відкриття представництв іноземних банків і банків із іноземним капіталом починаючи з 2000 р.. Проведення реформи бухгалтерського обліку та звітності в банках, створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, розширення спектру банківських послуг, прийняття стандартів корпоративного управління та ризик-менеджменту, посилення конкуренції в банківському секторі [3, с. 7]
3.	Криза (2008-2009 рр.) та після кризове відновлення (2010-2013 рр.)	Якщо в Україні у 2009 р. функціонувало 184 банки, то в 2012 р. – 176. Капітал банків зменшився на 3,4 %, активи – на 4,9 %, збільшилася частка простроченої заборгованості за кредитами, у 2010 р. –

		11,2 %. Уряд прийняв рішення про націоналізацію трьох крупних банків – ПАТ «Акціонерний банк «Укргазбанк», ПАТ «РОДОВІД БАНК», ПАТ «Акціонерний банк «Київ». За формою власності банки перетворилися у публічні акціонерні товариства. Запроваджено нові інструменти ризик-менеджменту, розширюється сфера використання електронних банківських послуг, помітно зростає частка безготівкових роздрібних платежів.
4.	Банківська криза (2014 р. – по теперішній час	Нинішній етап розвитку вітчизняної банківської системи розпочався з різкої девальвації гривні та прискорення інфляційних процесів, що призвело до зменшення банківської ліквідності та зниження ефективності їх діяльності. Наслідком банківської кризи 2014-2015 рр. стала значна зміна структури банківської системи й механізмів фінансового посередництва загалом. При цьому закладено нові принципи проведення грошово-кредитної політики [4, с. 13]

Таким чином, сучасний стан банківської системи України вимагає прийняття трансформаційних заходів щодо покращення її функціонування, які автор тез окреслив у науковій статті [5].

Перший напрям – вирішення питання якості активів та капіталізації банківської системи, який передбачає: з'ясування реальної якості активів на балансі українських банків за рахунок проведення діагностичного обстеження; як один із найбільш пріоритетних механізмів капіталізації банків, необхідно злиття та приєднання комерційних банків, які можуть використовуватися також для відновлення платоспроможності окремих банків; мінімізація витрат для платників податків при капіталізації банків, які мають його недостатній рівень; створення спеціального фонду для рекапіталізації системних банків, подальше функціонування яких визнано доцільним; створенням умов для залучення в банківську систему коштів із зовнішніх ринків як для збільшення власного капіталу банків, так і через боргові інструменти; підвищення відповідальності позичальників за надання в банки або кредитні бюро недостовірної

інформації; реформування законодавства про банкрутство боржників з метою прискорення процесу банкрутства та наближення його до найкращих практик Європейського Союзу.

Рис. 1 Динаміка основних показників діяльності банків України за період з 2010 по 2016 рр.

Джерело: складено автором за матеріалом [4]

Другий напрям – стимулювання структурних перетворень у банківській системі повинен реалізований за рахунок: підвищення нормативних вимог до розміру власного капіталу банків (збільшення нормативу мінімального регулятивного капіталу до 500 млн. грн. до 2018 року та 750 млн. грн. до 2020 року); диференціація вимог до норм капіталів банків, що приймають строкові депозити від фізичних осіб; встановлення підвищених вимог до нормативів капіталу та ліквідності для системно значущих банків; розробка стратегії участі держави в банківській системі; розробка політики сприяння підвищенню ролі іноземних банків в Україні та заходів задля залучення іноземного капіталу, передусім з глобальних фінансових установ; розвиток регіональних та кооперативних банків та створення банків, спеціалізованих під кредитування певних галузей економіки; визначення вимог до регулювання кредитних

спілок з боку Національного банку України.

Третій напрям – вирішення структурних дисбалансів в балансах банків задля стимулювання сталого розвитку банківської системи. Даний напрям вимагає вирішення питання високого рівня доларизації активів і пасивів вітчизняних банків; підвищення диференціації ставок збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за валютними та гривневим депозитами; зміни до законодавства для впровадження

депозитів без права дострокового зняття, або з частковою втратою тіла депозиту; запровадження накопичувальної частини пенсії для надання поштовху ринку довгострокових облігацій; стимулювання залучення на внутрішній ринок інституціональних інвесторів, які мають довгострокові та відносно дешеві кошти, і які створені у формі трастів, пенсійних фондів тощо, не є юридичними особами відповідно до українського законодавства; перегляд системи управління ліквідністю та розробка ефективних засобів управління короткостроковою та структурною ліквідністю банківської системи; для зменшення залежності банківської системи від ринкових ризиків, стимулювання розвитку біржового та позабіржового ринку деривативів; розробка монетарних, макропруденційних та мікропруденційних заходів щодо недопущення системного впливу на банки майбутніх криз, пов'язаних з кредитуванням нерухомості; забезпечення прозорості у інформуванні споживачів банківських послуг щодо ефективних процентних ставок та договорів, що укладаються; закріплення права вибору за працівником, в якому банку отримувати заробітну плату або соціальні виплати.

Четвертий напрям – розвиток корпоративного управління в банках, а саме: оприлюднення даних щодо кінцевих власників комерційних банків (зменшення порогу розкриття інформації про власників, які прямо або опосередковано володіють 2% акцій, на відміну від 10% зараз); розробка механізмів відповідальності акціонерів і менеджменту за виявлення ризиків та довгострокові результати роботи банківських установ; посилення ефективності механізмів контролю за кредитуванням пов'язаних осіб; з метою зниження концентраційних ризиків в банківській системі запровадження поступового зниження нормативу Н7 до 15 % від регулятивного капіталу банку до 2020 року (25% від регулятивного капіталу зараз); підвищення ролі та функцій наглядових

рад банків щодо моніторингу діяльності банківських установ та посилення вимог щодо членів наглядових рад банків; посилення вимог до систем внутрішнього аудиту та контролю в банках; проведення діагностики рівня корпоративного управління в банківській системі за допомогою незалежних експертів з міжнародних організацій.

П'ятий напрям – розвиток фінансових ринків та банківської інфраструктури. За даним трансформаційним напрямом за необхідне проведення політики для зменшення коливань процентних ставок на міжбанківському ринку; розвиток міжбанківського ринку та ринку локального синдикування для підвищення привабливості запозичень у національній валюті; лібералізація валютного ринку; сприяння

всебічному розвитку фінансових ринків для створення довгострокових ресурсів у національній валюті (особливо страхування життя); стимулювання зростання використання банківських послуг населенням, зокрема, за рахунок ширшого використання платіжних карт; удосконалення та розвиток національної платіжної системи; забезпечення доступу кредитних бюро до інформації в усіх відкритих державних реєстрах; поліпшення методики оцінки кредитних ризиків; реалізація чіткої стратегії розвитку безготівкових платежів в Україні; розвиток процесу ідентифікації клієнта методами іншими ніж фізична присутність чи фізичний розпис; розвиток ринку послуг стороннього процесингу та еквайрингу, колекторських компаній.

Шостий напрям – інституційна трансформація Національного банку України. Фокусом монетарної політики Національного банку України повинно стати забезпечення цінової стабільності; удосконалення інструментів монетарної політики; для успішного функціонування монетарної політики, вдосконалення процедури макроекономічного моделювання і прогнозування; у зв'язку з переходом на політику таргетування інфляції Національним банком України запровадження нової стратегії щодо комунікації; створення функції макропруденційного нагляду, метою якої є відстеження системних ризиків; створення комітету фінансової стабільності для управління системними ризиками усєї фінансової системи та усунення прогалин та розбіжностей в нормативних документах, якими запроваджено основи пруденційного нагляду на фінансовому ринку; у нагляді за окремими банками зміщення фокусу з виконання нормативних вимог на превентивне управління ризиком; вдосконалення засад фінансової статистики згідно підходів Європейського центрального банку та Євростату; подальше запровадження консолідованого нагляду за банками відповідно до найкращих практик Європейського Союзу, рекомендацій Європейської служби банківського нагляду, Європейської служби за надглядом за ринком цінних паперів і Європейської служби нагляду у сфері страхування і недержавного пенсійного забезпечення; для підвищення рівня стійкості банківської системи Національним банком України поступове введення в роботу нові вимоги до достатності капіталу та платоспроможності банківських інститутів; для підвищення ефективності боротьби з відмиванням грошей Національним банком України покращення власної діяльності у відповідності з рекомендаціями та вимог FATF.

Список використаних джерел:

1. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 07.12.2000 № 2121-III. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

2. Науменкова С. Розвиток кредитування у посткризових умовах / С. Науменкова, С. Міщенко // Банківська справа. – 2013. – №1. – С. 3-19.

3. Шумило І. Теоретичні та практичні аспекти аналізу стану фінансової системи економіки / І. Шумило, В. Міщенко, Р. Лисенко // Вісник Національного банку України. – 2006. – №3, –С. 6-11.

4. Міщенко В.І. Банківська система України: проблеми становлення та розвитку // В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // Фінанси України. – 2016. – №5. – С. 7-33.

5. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

6. Коваленко В.В. Трансформаційні напрями розвитку банківської системи України / В.В. Коваленко // Економічний форум. – 2015. – №2. – С. 286-295.

JEL G 28

Лесик Віталій Олексійович

аспірант кафедри банківської справи

Харківського національного економічного університету

імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У статті розглянуто узагальнюючі критеріальні ознаки відмінностей підходів до оцінювання фінансової стабільності банківської системи та визначено напрями їх удосконалення. Розглянуто взаємозв'язок понять «фінансова стабільність» та «фінансова стійкість» в контексті врахування фактору часу.

Ключові слова: *банківська система, оцінка, фінансова стабільність, фінансова стійкість.*

Банківська система є вкрай важливою складовою фінансової системи країни та через реалізацію своїх основних функцій, що полягають у створенні необхідних умов для безперерійного